

Олена Лопата,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: el99886@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1386-3409>

АДАПТАЦІЯ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНИХ КНИГОЗБІРЕНЬ ДО УМОВ СЬОГОЧАСНОСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КООРДИНАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ IFLA, WSIS, UN TA UNESCO)

Актуальність теми зумовлена засадничою роллю директив та нормативних рекомендацій міжнародних бібліотечних інституцій у адаптації роботи книгозбірень до умов сьогочасності. **Мета дослідження** – розкрити зміст визначальних документів та проаналізувати кінцеві заходи, що розробляються міжнародними інституціями з метою впорядкування відносин у бібліотечній галузі, й на прикладі роботи читальної зали іноземних періодичних видань НБУВ розглянути нову систему бібліотечно-інформаційного обслуговування. **Методологія дослідження** ґрунтується на системному, структурному підходах, методах порівняльного, логічного, статистичного джерелознавчого міждисциплінарного аналізу. **Наукова новизна.** Проаналізовано низку підсумкових документів IFLA, WSIS, UN, UNESCO щодо адаптації бібліотек до умов сьогочасності. Виокремлено і схарактеризовано низку «промоцій» та ключових тенденцій, які спроможні змінити бібліотечну діяльність найближчими роками, поміж ними такі: настають важкі часи та лихоліття, мобільність населення, загострення протиріч, віртуальний режим став нормою, етичне та соціокультурне розмаїття, плата за екологічний хаос; неперервність освіти; нерівність посилюється тощо. Порушено низку актуальних питань діяльності книгозбірень. Згідно зі звітом *Diplo Foundation* визначено та сформульовано основні «цифрові виклики й тенденції» для бібліотек, серед них: недоторканність приватного життя та довіра у бібліотечному середовищі, підвищена увага до відповідальності посередників, децентралізація мережі, нові технології підключення, доступність цифрових технологій тощо. Наведено основні

результати дослідження та розглянуто особливості системи бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського рецензованими електронними часописами на поточному етапі. **Висновки.** Констатується, що визначальні директиви IFLA, WSIS, UN та UNESCO є важливими чинниками адаптації книгозбірень до сьогочасних обставин. Бібліотечній галузі загалом та національним книгозбірням зокрема рекомендовано: розглядати бібліотеки як суб'єкти найрізноманітніших напрямів діяльності; ставитися більш відкрито до питання, у яких сферах та яким чином має проводитися робота; брати участь у вирішенні ширшого кола завдань; виробити розуміння того, що належить до бібліотечної сфери; запроваджувати інноваційні та перспективні методи роботи; оминати вторгнення у приватне життя читачів та оптимізувати систему захисту персональних даних; позиціонувати себе як одну з найважливіших ланок наукової інфраструктури; розглядати взаємодію між спеціалістами бібліотечної галузі як невід'ємний складник професійної практики; зміцнювати відносини з партнерами та меценатами тощо. Наголошується, що НБУВ бере безпосередню участь у реалізації означених перспективних завдань з розвитку бібліотечної діяльності.

Ключові слова: документ, книгозбірня в інформаційному середовищі, рекомендації з бібліотечної діяльності, IFLA, WSIS, бібліотечна сфера, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, дослідження

Актуальність проблеми. Сучасна діяльність Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (далі – IFLA, Федерація) сконцентрована як на адаптивному регулюванні функціонування бібліотечної галузі загалом, так і на регламентації організаційно-концептуальної роботи IFLA зокрема. Особливе значення надається віддаленому доступу до інформації та цифрових ресурсів, а також забезпеченню загального доступу до сучасних технологій та необхідних для їх використання засобів, інструктивних документів і матеріалів.

Ця тема стала актуальною з кінця XX ст. Вона відображена в роботах зарубіжних дослідників А. Еббота, Б. Лінча, К. Сміта, Б. Стіглера, Д. Маув, Т. Котлея, Л. Йі і врегульована засадничими документами UNESCO, IFLA, LIBER, AALL та WSIS.

Питання перебудови вітчизняного бібліотечно-інформаційного комплексу, процесу переходу на електронні технології та носії інформації, міжбібліотечної інтеграції, розподілу повноважень та налаго-

дження координації між провідними інформаційними центрами, книгозбірнями, науковими установами та навчальними закладами, іншими учасниками світового комунікаційного процесу аналізували такі провідні українські бібліотекознавці як Л. Дубровіна, О. Онищенко, В. Попик, Т. Коваль, В. Горовий, О. Воскобойнікова-Гузева, Т. Гранчак, О. Василенко, С. Гарагуля, Л. Костенко, А. Ржеуський тощо.

Проблеми розбудови бібліотечної галузі й формування національного науково-освітнього простору в умовах інформатизації суспільства та розвитку цифрової культури, з одного боку, і запровадження воєнного та надзвичайного станів, повсякчасних військових дій, з іншого, викликають підвищений як науковий, так і суспільний інтерес. Тому **метою статті** є дослідження кінцевих заходів міжнародних бібліотечних інституцій, спрямованих на адаптацію національних книгозбірень (далі – НБ) до умов сьогочасності, й лаконічне висвітлення основних результатів практичної роботи та аналізу використання іноземних електронних журнальних документів (далі – ІЕЖД), здійснених у залах періодичних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ЗПВ НБУВ).

З огляду на численність документів, що суттєво різняться в опрацюванні, визначальними **методами** цього дослідження обрано джерелознавчий та порівняльний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Однією з магістральних гуманітарних подій минулого десятиріччя стала презентація на Всесвітньому бібліотечно-інформаційному конгресі IFLA (*World Library and Information Congress*, далі – WLIC) серпня 2013 р. фундаментального Звіту *IFLA* щодо тенденцій розвитку світової бібліотечно-інформаційної структури (далі – Звіт) [3].

Цим документом (його приписи детально розглянуто й проаналізовано у попередніх працях авторки цієї статті та співавторів [1, 2]) було схарактеризовано п'ять тенденцій високого рівня у глобальному інформаційному середовищі: доступ до інформації, освіта, конфіденційність, громадянська участь та технологічні перетворення. Попри все це Звіт був націлений не на передбачення майбутнього, а

радше на визначення факторів, що позначаються на розвитку подій¹ [9] та перспективах розвитку провідних національних книгозбірень (ці питання авторка висвітлила на Міжнародних наукових конференціях, що відбулися в НБУВ у 2024–2025 рр. [3, 4]).

Визначальні складники Звіту взято за основу іншого засадничого документа – «Аналітичного огляду IFLA» (*«IFLA Trend Report»*)². «Подальші оновлення 2016, 2017, 2018 та 2019 років мали за мету надання матеріалів для вивчення та опрацювання. Червня – липня 2021 р. IFLA запропонувала бібліотечним лідерам та провідним світовим футурологам вказати чинники, що, на їх погляд, вплинуть на функціонування бібліотечної галузі у найближче десятиріччя» [3].

Щодо цього Барбара Лізон (*Barbara Lison*) – президентка IFLA 2021 – 2023 рр. зазначила: «Подібні міркування надзвичайно важливі. Завдячуючи їм ми бачимо, що наша професія, наші інституції та наші послуги зберігають свою важливість. Вони допомагають нам спочатку оцінити все те, що ми робимо, й сприяють виробленню нових напрямів та підходів для майбутнього обговорення та партнерства» [12]. Президентка закликала всіх бібліотечних фахівців взяти це до уваги під час планування подальшого професійного розвитку та співпраці.

Правління IFLA розглянуло думки, що надійшли, й визначило основні теми обговорення у рамках WLIC – 2021. Гасло К. Маккензі «Давайте працювати разом!» (*Let's work together*) було покладено в основу концепції форуму, підкресливши важливість обміну ідеями та співробітництва у просуванні інновацій та забезпеченні «стійкості й адекватності» у бібліотечній царині.

Наприкінці 2021 р. Штаб-квартира IFLA опублікувала оновлений Звіт (*IFLA Trend Report 2021 Update*) (далі – Оновлений звіт)³. У ньому бібліотечні лідери окреслили «20 нових експансій у сфері політики, економіки, суспільної думки, культури та технологій, які

¹ Content tagged: WLIC 2013. URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2013/ifla79.htm> (дата звернення: 23.04.2025).

² IFLA Trend Report. URL: <https://trends.ifla.org/2013-timeline> (дата звернення: 23.04.2025).

³ IFLA Trend Report 2021 Update released! URL: <https://www.ifla.org/ru/news/ifla-trend-report-2021-update-released/> (дата звернення: 23.04.2025).

визначають перспективи розвитку як самої галузі, так і спільнот, які вона обслуговує», поміж ними: зростання популярності культурних звичаїв, мобільність населення, технологічний бумеранг, масштаб має значення, зміна методів пошуку інформації, загострення суперечок, єдиний глобальний бібліотечний фонд, приватизація знання; кваліфікація та освіта важливі; вільний доступ може зашкодити унікальному статусу книгозбірень.

Згодом, за результатами голосування на сесії IFLA, було обрано *десять* пріоритетних напрямів: настають важкі часи та лихоліття, повернення фізичних просторів; нетерплячі читачі; домінування світу даних; важливість інформаційної освіченості тощо.

Із них виокремлено *п'ять* визначальних тенденцій, а саме: віртуальний режим став нормою; проблема етичного та соціокультурного розмаїття сприймається серйозно; плата за екологічний хаос; неперервність освіти; нерівність посилюється¹.

«Показово: незважаючи на те, що IFLA координує бібліотечно-інформаційну сферу, домінантні напрями, сформульовані її експертами, виявилися пророчими щодо всього інформаційного простору, зокрема й України» [3].

Важливо зазначити, що Оновлений звіт – це не окрема публікація зі статистики, а динамічна та змінна множина онлайн-ресурсів для бібліотечних та інформаційних фахівців. Поряд із самим Звітом надаються статистичні дані та супровідні матеріали, експертні документи та огляди обговорень. IFLA рекомендує долучитися до розгляду в онлайн-режимі, використовуючи тег **#IFLATrendReport**, а також відстежувати новини IFLA на сайті організації.

«23 січня 2023 р. IFLA було оголошено про публікацію чергового поновлення Звіту. У його доопрацюванні взяли участь керівники книгозбірень, провідні науковці та “лідери думок”, котрі відвідали WLIC – 2022. Головна інтенція – представники бібліотечної галузі мають скорегувати роботу таким чином, щоб не лише упевнено зустріти майбутнє, а й максимально дієво використати існуючі можливості. І то, йдеться про активну відповідь, а не пасивну реакцію» [3].

¹ Там само.

Документ складено на підставі ідей та пропозицій, які висловили 12 керманічів із п'яти регіонів світу під час Сесії нових лідерів у Дубліні в липні 2022 р. Кінцеве видання Звіту поглиблює тематику оновлення 2021 р. за обома адаптивними напрямками, а саме:

- реалізація першочергових завдань, сформульованих у підготовчому звіті та визначення оптимальних напрямів подальших кроків IFLA;

- удосконалення та заохочення професіональної діяльності, пов'язаної із запровадженням відповідних починань зі створення Бібліотечної мапи світу IFLA.

Зокрема вироблено 11 рекомендацій щодо бібліотечної галузі загалом, іще 10 передбачено безпосередньо Федерації. Приписи структуровані відповідно до чотирьох «стовпів» («слупів») місії IFLA (надихати, залучати, підтримувати та сполучати) й закликають «перемістити акцент» із забезпечення «сталого розвитку» на створення умов для «ефективного піднесення» у майбутньому¹.

21–25 серпня 2023 р. під гаслом «Давайте працювати разом, давайте бути бібліотекою» (*Let's work together, let's library*) у Роттердамі (Нідерланди) відбувся 88-й з'їзд WLIC. Провідною темою форуму стала роль бібліотек у формуванні інклюзивного суспільства, де будь-яка людина має рівні права і можливості [13]. «Взявши за основу положення Стратегії IFLA 2019–2024 рр.², було виокремлено та охарактеризовано роботу за такими фундаментальними напрямками: посилення глобального голосу книгозбірень, особливо – національних бібліотек; заохочення та вдосконалення професійної практики, що передбачає роботу, пов'язану з виконанням ініціатив щодо створення Бібліотечної мапи світу³; об'єднання та розширення можливостей бібліотечної галузі; оптимізація IFLA як організації» [3].

¹ IFLATrendReport2022Update. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2456/> (дата звернення: 22.04.2025).

² IFLA STRATEGY 2019-2024 URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf> (дата звернення: 22.04.2025).

³ Library Map Of The World. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/library-map-of-the-world/> (дата звернення: 22.04.2025).

Крім того, було обговорено підготовку третього видання «Посібника IFLA для парламентських книгозбірень», одночасно підкреслено роль бібліотекарів та інших представників галузі у захисті демократії у контексті таких актуальних проблем як штучний інтелект та культурна паритетність¹. Розглянуто питання щодо організації фонду IFLA «Глобальні бібліотеки» (*SIGL*) і стратегій пошуку спонсорів та меценатів задля його підтримки, роботи Федерації та провідних книгозбірень світу². Запроєктовано публікацію оновленого Маніфесту шкільних бібліотек, схваленого Правлінням IFLA у грудні 2022 р. та представлено до розгляду UNESCO³.

«У рамках WLIC – 2023 у гібридному форматі відбулося засідання Генеральної асамблеї IFLA. Голова Федерації – Вікі Макдональд (*Vicki McDonald*, 2022 – 2023) провела сесію, спрямовану на розкриття теми свого президентського терміну “Разом ми сильніші” (*“Together we are strong”*). Делегати відзначили важливість побудови довгострокових відносин із партнерами як поміж бібліотечної спільноти так і за її межами, а також співпраці з представниками місцевих громад. Правління IFLA узгодило перелік установ, у яких будуть розміщені регіональні офіси (далі – РО) 2024–2026 рр.» [3]. Визначено провідну роль РО у посиленні бібліотечної галузі на регіональному та національному рівнях, промоції книги та читання. Вони ж є головною «контактною одиницею» для багатьох членів IFLA, що відповідає на адміністративні запити, консулює у роботі та надає максимальну інформаційну підтримку.

За результатами конкурсу Правління IFLA погодило такі РО:

- Азія та Океанія – Національна бібліотечна рада, Сінгапур;
- Латинська Америка та Карибський басейн – Бібліотека Національного конгресу Аргентини, Аргентина;

¹ International Federation of Library Associations and Institutions, World Library and Information Congress. Guidelines for Parliamentary Libraries, 3rd ed. 2023. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2000> (дата звернення: 22.04.2025).

² Stichting IFLA Global Libraries. URL: <https://www.ifla.org/sigl/> (дата звернення: 22.04.2025).

³ IFLA School Library Manifesto (2021). URL: https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla_school_manifesto_2021.pdf (дата звернення: 22.04.2025).

- Близький Схід та Північна Африка – Національна бібліотека Катару, Катар;

- Африка на південь від Сахари – Університет Південної Африки, ПАР.

РО співпрацюватимуть із комітетами регіональних відділень та штаб-квартирою IFLA щодо вироблення плану дій на майбутні роки. Вперше РО буде відчинено у регіоні країн Близького Сходу та Північної Африки, що відповідає масштабним зусиллям з посилення тут присутності IFLA [10].

«19 червня 2023 р. Правління IFLA оголосило, що WLIC – 2024 р. відбудеться в Дубаї [5], Об’єднані Арабські Емірати (ОАЕ), що мало стати першим випадком вибору арабомовної (семітської) країни місцем проведення форуму за усю 95-річну історію» [3]. Після винесення ухвали, на адресу IFLA почали надходити заяви як на підтримку цього рішення, так і з критичними зауваженнями [7].

Зокрема, обговорювалися питання, пов’язані з багатогранними аспектами культурного різноманіття та інклюзивності, свободою висловлення думок та переконань, а також можливості для представників усіх «вразливих» груп IFLA провести свої сесії в ОАЕ. З огляду на це, бібліотечно-інформаційна асоціація ОАЕ, що подала заявку з метою підтримки розвитку як бібліотечної галузі, так і регіону загалом, «попри всю повагу» відкликала своє запрошення 3 жовтня 2023 р. [11]. Оскільки Дубай був єдиним прийнятним місцем, WLIC – 2024 р. було скасовано [6].

Попри те, роботу IFLA та WLIC не було зупинено. «Опубліковано серію оглядів IFLA, присвячених різним сферам бібліотечної діяльності, передусім – мережі інтернет та цифровому простору загалом. Основними проблемами для бібліотек, згідно звіту *Diplo Foundation*, визначено: протиріччя між необхідністю дотримуватись недоторканності приватного життя та “боротьбою” зі шкідливим контентом; підвищена увага до відповідальності посередників; необхідність захисту книгозбірень від того ж регулювання, яке накладається на технологічні гіганти (*Google, Apple, Amazon* та ін.); нові технології підключення, насамперед – *Starlink*; «еволюція у сфері механізмів глобального управління Інтернетом; технології *Crypto, Web 3.0* та *Metaverse*, а саме – децентралізація мережі» [3, 4];

кібербезпека, а саме – війни, злочини, кримінал та певні ризиковані рішення; штучний інтелект та «четверте покоління прав людини», а саме – право особистості діяти самостійно у світі, де вибір дедалі частіше здійснюється штучним інтелектом (*Artificial Intelligence: AI*); доступність цифрових технологій¹.

«Цим питанням надано увагу і на конференції UNESCO лютого 2023 р. UNESCO розробило оновлення Показників універсальності Інтернету (*Internet Universality Indicators*), які визначають засади охоплення населення цифровими технологіями» [3]. IFLA залучатимуть книгозбірні всього світу до проведення подібних моніторингів, опрацювання результатів, а також розроблення відповідних мотиваційних та підсумкових документів.

Щороку IFLA спільно з компанією *Systematic* нагороджує премією «Публічна бібліотека року». У 2023 р. в конкурсі взяли участь 16 книгозбірень з 11 країн світу. До шорт-листа увійшли чотири інституції: Східна Шанхайська книгозбірня (Китай), Бібліотека ім. Габрієля Гарсія Маркеса (Іспанія), Публічна бібліотека ім. Янеза Вайкарда Вальвасора (Словенія), Книгозбірня м. Парраматта (Австралія) [8]. Переможцем стала розташована у Барселоні Бібліотека ім. Габрієля Гарсія Маркеса. Названа на честь лауреата Нобелівської премії з літератури, бібліотека спеціалізується на публікаціях країн Латинської Америки й обслуговує понад 240 тис. мешканців. Основну увагу у книгозбірні зосереджено на освіті та соціальних проєктах. Із цією метою організовуються творчі семінари, курси навчання іноземних мов та цифрової грамотності. Відповідно до цілей UN у сфері сталого розвитку та проєкту IFLA «Глобальне бачення» бібліотека втілює цілісну концепцію стосовно визначення пріоритетів, послідовного піднесення, громадянської участі та просвіти. За плідну буденну роботу, далекосяжні ідеї і відданість принципам соціальної та екологічної відповідальності книгозбірню обрано взірцем та джерелом насаги для бібліотек усього світу.

Перше місце у категорії «Масштабні задуми» посів проєкт Меморіальної бібліотеки Західного Ванкувера із запрошення письменників-резидентів. У категорії «Найкращі проєкти зелених бібліотек» першість здобула Бібліотека державних організацій

¹ 2023 Predictions: 12 Digital governance trends - Diplo. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/2023-digital-governance-predictions/> (дата звернення: 22.04.2025).

м. Медельїн (Колумбія) за поєднання технологічних та освітніх платформ.

Цікаве спостереження було зроблено за проведення семінару IFLA для бібліотекарів країн Азії та Океанії: з початком пандемії занепокоєння представників бібліотечної спільноти щодо їхньої здатності працювати з цифровим та мережевим інструментарієм суттєво зменшилось. Цей висновок ґрунтується на порівнянні того, як бібліотекарі у 2018 та 2022 рр. ранжували різноманітні виклики, можливості та перспективи, викладені у звіті Федерації стосовно реалізації проєкту «Глобальне бачення». Наприклад, два пункти, що стосуються проблем цифрової сфери, п'ять років тому перебували у верхній частині списку пріоритетів, згодом перемістились у долішню.

Багато НБ, своєю чергою, зуміли перейти на нові форми обслуговування користувачів у режимі *цифрові послуги насамперед (digital first)*, впорядкувавши роботу так, що мотивація працівників навіть зросла. Наприклад, Британська бібліотека оцінила рівень залученості своїх співробітників до робочих процесів у 2019–2020 рр. у чотири бали (за п'ятибальною шкалою), що перевищує показники за 2018/2019 та 2017/2018 рр. (відповідно – 3,88 та 3,94)¹.

Подібні трансформації відбулися і в НБУВ узагалі, і в системі обслуговування користувачів ІЕЖД зокрема. За даними відділу наукового формування національних реферативних ресурсів НБУВ (С. Гарагуля), кількість пошукових запитів до передплатеної бази даних *Web of Science* за червень 2019 р. – січень 2020 р. зросла більш ніж у чотири рази порівняно з червнем 2018 р. – січнем 2019 р.

Попри воєнний стан, у відповідь на офіційне звернення Міністерства освіти і науки України, липня 2023 року компаніями *Elsevier, Clarivate Analytics ma Research4Life* було надано згоду на подовження у дистанційному режимі термінів доступу до передплатених баз наукової інформації: міжнародного порталу знань «*Research4Life*» – до 31 грудня 2024 р. включно, ліцензійних

¹ British Library Annual Report and Accounts 2019/2020. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/925115/British_Library_Annual_Report_and_Accounts_2019_20_FINAL_30_Sept_low_res.pdf (дата звернення: 23.04.2025).

ресурсів славетного нідерландського видавництва “*Elsevier*” – реферативної бази даних (далі – БД) та наукометричної платформи «*Scopus*», наукометричної платформи «*Web of Science*» – до 31 грудня 2023 р. включно [3].

За результатами анкети щодо оптимізації системи дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг НБУВ (2024 р.), поширеної як поміж віддалених, так і безпосередніх (стаціонарних) читачів ЗПН, переважна більшість респондентів – 84,2 % насамперед зацікавлена у реферативній БД *Scopus*, наукометричну платформу *Web of Science* визнали пріоритетною 10,6 % опитаних, міжнародний портал знань *Research4Life* – 5,2 % [3].

Розгляд читачього контингенту користувачів ЗПВ, які застосовують у своїй роботі систему віддалених сервісів НБУВ, виявив що 45,8 % із них становлять спеціалісти без ученого ступеня; 16,6 % – доктори та кандидати наук; 4,2 % – аспіранти, докторанти; 33,4 % – інші категорії.

Аналіз складу респондентів за віком показав, що основною (34,8 %) групою користувачів дистанційних послуг НБУВ є високоосвічені зрілі люди 51–65 років, 26,0 % читачів належать до вікової категорії 21–35 років, 21,7 % – старше 66 років, 13,2 % – 36–50 років, 4,3 % – до 20 років. Істотних відмінностей у володінні методами та прийомами поводження з комп’ютерною технікою залежно від віку не виявлено.

У результаті анкетування також з’ясувалось, що серед постійних користувачів ЗПН НБУВ практично немає тих, хто б не розбирався у роботі програмно-технічних засобів. Більшості респондентів – 72,7 % – інколи потрібна фахова консультативно-методична допомога під час пошуку інформації, представленої на вебпорталі НБУВ, 18,3 % розраховують на власну ерудицію та досвід роботи з комп’ютерною технікою й електронними інформаційними ресурсами (далі – ЕІР), і тільки 9 % читачів потребують допомоги консультанта.

За результатами опитування, наукові працівники та фахівці досить часто змушені звертатися до чергових бібліотекарів-консультантів. Натомість студенти, маючи значно нижчий рівень бібліографічної обізнаності, сподіваються на свою власну орієнтованість у роботі з комп’ютерною технікою та ЕІР.

Структура оцінки респондентами якості та інформаційної повноти ЕІР, представлених на вебпорталі НБУВ, виглядає так: 48,0 % користувачів задовольняє результат пошуку, 40,0 % – частково задовольняє, 12,0 % читачів відповіли, що пошук часто буває непродуктивним. За потреби 58,3 % читачів ЗПВ користуються дистанційними послугами, представленими на сайті НБУВ, і то 16,6 % – щоденно (20,8 % – щомісяця, 4,2 % – щотижня). Пропозиції висловили 4 % респондентів – переважно постійні відвідувачі ЗПВ. Ці пропозиції, результати опитувань і відгуки дали змогу виокремити напрями, що потребують удосконалення.

Аналіз показує, що значна кількість користувачів ЗПВ активно працюють з цифровими ресурсами, насамперед з науковою електронною бібліотекою, онлайн-журналами та віртуальною довідковою службою. Серед багатьох читачів (майже половина опитаних) спостерігається досить високий рівень задоволеності доступністю та вибором цифрових ресурсів, проте існують галузі, що потребують покращення. Зокрема, користувачі вказали на необхідність розширення спектра цифрових матеріалів, особливо у спеціалізованих наукових сферах, передусім – відновлення доступу до електронних часописів видавництва “*Elsevier*”. Є потреба у впровадженні більш інтерактивних та цікавих способів використання цифрових технологій. Приміром, користувачі запропонували додати такі функції як віртуальні екскурсії та інтерактивні навчальні матеріали і порадили знайти динамічніші способи представлення контенту. Технічні проблеми, як-от повільне завантаження та складнощі з «доступом», що періодично мають місце, також потребують уваги. Крім того, опитані повідомили про складнощі навігації цифровими платформами, що підкреслює важливість розробки більш інтуїтивних інтерфейсів та поглиблених роз’яснювальних матеріалів для користувачів.

Певно, що чим більшу роль відіграє інтернет у повсякденній професійній діяльності (а також у приватному та суспільному житті загалом), тим більша зацікавленість у тому, щоб він працював справно.

Висновки. Визначальні директиви IFLA, WSIS, UN та UNESCO є засадничими чинниками адаптації книгозбірень до умов сього-

часності. Оновлений Звіт і рекомендації WLIC – 2023 покликає допомогти бібліотекарям і бібліотекам виробити підґрунтя для їх діяльності по всьому світу. Як і вся серія Звітів, кінцеве видання створено для реалізації на практиці. Узагальнюючи приписи означених документів, констатуємо, що бібліотечній галузі загалом та НБ зокрема рекомендовано: розглядати книгозбірні як суб'єкти найрізноманітніших напрямів діяльності; брати участь у вирішенні ширшого кола завдань; доповнити розуміння того, що належить до бібліотечної сфери та домогтися ототожнення бібліотечної діяльності з поняттям «динаміка»; приймати й запроваджувати інноваційні та перспективні методи роботи; шукати й розбудовувати нові конфігурації бібліотечної діяльності, оминати вторгнення у приватне життя читачів та оптимізувати систему захисту персональних даних (далі – ПД) від несанкціонованого доступу та незаконної обробки; позиціонувати себе як одного з найважливіших складників наукової інфраструктури; посилити інформаційно-просвітницьку діяльність; розглядати взаємодію між спеціалістами бібліотечної галузі як невід'ємну частину професійної практики; зміцнювати відносини з партнерами та меценатами; разом з бібліотечною сферою розроблювати засадничі документи щодо усієї інформаційної царини.

НБУВ бере безпосередню участь у реалізації означених міжнародними бібліотечними інституціями завдань. У книгозбірні провадиться як традиційне, так і дистанційне обслуговування читачів. Сучасну систему обслуговування користувачів ІЕЖД побудовано на принципах універсальності та персоніфікованого підходу до інформаційних потреб. Її визначають такі характеристики: комплексність, розширення асортименту сервісних послуг, використання методів персоналізації. Переживає часи модернізації та адаптації до дистанційного обслуговування читачів виставкова робота. Разом із традиційним форматом виставок поширення набувають віртуальні експозиції ІЕЖД, головними критеріями яких є загальнодоступність, багатофункціональність, можливість застосування діапазону технологічних рішень. Комплексне дослідження з використання ІЕЖД провадиться з 2006 р., а саме – від початку обслуговування користувачів НБУВ рецензованими науковими часописами.

«Вагомим складником роботи НБУВ, поряд з науково-дослідною, традиційно є соціокультурна та міжнародна діяльність, зокрема й налагодження партнерських відносин. Ознакою сьогодення є інтеграція українських та закордонних бібліотек у репрезентації культурної спадщини. ПД читачів НБУВ обробляються із застосуванням комплексної системи захисту інформації, яка вибудована на сучасних міжнародних стандартах та згідно з положеннями регулятивних Законів України» [3]. Нормативно-методичну базу та інструктивні матеріали НБУВ кориговано відповідно до оновлених стандартів: ДСТУ ISO 2789:2016; ДСТУ ISO 21248:2019; ДСТУ ISO 11620:2016; ДСТУ ISO/IEC 38500:2016. Питання перепідготовки кадрових бібліотечних працівників вирішуються регулярним проведенням міжнародних науково-практичних конференцій, занять та семінарів, що спираються на визначальні документи IFLA та українського уряду.

Список використаних джерел

1. Коваль Т. М., Лопата О. М. Нормативно-правові ініціативи Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (IFLA) щодо адаптації бібліотек до умов цифрового суспільства. *Бібліотека. Наука. Комунікація: розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.)*. Київ, 2020. С. 55–58. URL: https://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_artilces_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf (дата звернення: 22.04.2025).
2. Коваль Т. М., Лопата О. М. Перспективи розвитку національних книгозбірень в епоху цифрового суспільства (за матеріалами визначальних документів UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER, WSIS). *Бібліотечний вісник*. 2021. № 2. С. 3–16. <https://doi.org/10.15407/bv2021.02.003>
3. Лопата О. М. Визначальні настанови IFLA та WSIS щодо адаптації бібліотек до умов сьогочасності. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2024 р.): у 2 т.* Київ, 2024.

Т. 1. С. 124–128. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004933.pdf (дата звернення: 22.04.2025).

4. Лопата О. М. Основні аспекти еволюції публічного доступу в національних книгозбірнях (за матеріалами координаційних документів міжнародних бібліотечних інституцій). *Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 1–3 жовт. 2025 р.)*: у 2 т. Київ, 2025. Т. 2. С. 235–239. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/en/er-0005158> (дата звернення: 23.02.2026).

5. Dubai to host IFLA WLIC 2024. IFLA, 19 June 2023. URL: <https://www.ifla.org/news/dubai-2024/> (дата звернення: 22.04.2025).

6. Highlights from the IFLA Governing Board meeting, 5 October 2023. URL: <https://www.ifla.org/news/5-october-2023-gb-report/> (дата звернення: 22.04.2025).

7. IFLA Governing Board decides on WLIC 2024. URL: <https://www.ifla.org/news/gb-decides-on-wlic-2024/> (дата звернення: 22.04.2025).

8. IFLA/Systematic Public Library of the Year Award 2023. URL: <https://2023.ifla.org/ifla-systematic-public-library-of-the-year-award-2023-winner-announced/> (дата звернення: 22.04.2025).

9. IFLA World Library and Information Congress: 79th IFLA General Conference and Assembly. URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2013/ifla79.htm> (дата звернення: 22.04.2025).

10. IFLA World Library and Information Congress 2023. URL: <https://2023.ifla.org/> (дата звернення: 22.04.2025).

11. Invitation to host IFLA WLIC 2024 in Dubai withdrawn. URL: <https://www.ifla.org/news/wlic-2024-withdrawn> (дата звернення: 22.04.2025).

12. Trends for the Future: President-elect's Session. URL: <https://youtu.be/3nMBHYvaWKY> (дата звернення: 11.04.2025).

13. WLIC 2023 Flash mob in Rotterdam. URL: <https://www.youtube.com/@iflahq> (дата звернення: 22.04.2025).

References

1. Koval, T. M., & Lopata, O. M. (2020). Normatyvno-pravovi initsiatyvy Mizhnarodnoi federatsii biblioteknykh asotsiatsii (IFLA)

shchodo adaptatsii bibliotek do umov tsyfrovoho suspilstva [Regulatory and legal initiatives International Federation of Library Associations (IFLA) on the adaptation of libraries to the conditions of the digital society]. In L. A. Dubrovina, V. M. Horovyi, O. M. Vasylenko, et al. (Eds.), *Proceedings of the Library. Science. Communication '20 International Scientific Conference, 6-8 October 2020* (pp. 55-58). Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved April 22, 2025, from https://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_artilces_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf

2. Koval, T. M., & Lopata, O. M. (2021). Main trends in the development of national libraries during the era of digital society (on materials of the standard legal documents UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER AND WSIS). *Library Bulletin*, 2, 3-16 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/bv2021.02.003>

3. Lopata, O. M. (2024). Vyznachalni nastanovy IFLA ta WSIS shchodo adaptatsii bibliotek do umov sogochoasnosti [Determining instructions IFLA and WSIS on the adaptation of libraries to present conditions]. In O. M. Vasylenko (Ed.), *Proceedings of the Library. Science. Communication. Integration into international library International Scientific Conference, Kyiv, 6-8 October 2024*. (Vol.1, pp. 124-128). Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved April 22, 2025, from https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004933.pdf

4. Lopata, O. M. (2025). Osnovni aspekty evoliutsii publichnogo dostupu v natsionalnykh knygozbirniakh (za materialamy ko-ordynatsiinykh dokumentiv mizhnarodnykh bibliotechnykh instytuttsii [Main aspects of the evolution of public access in national libraries (on materials of the coordination directives of international library institutions)]. In O. M. Vasylenko (Ed.), *Proceedings of the Library. Science. Communication. Current priorities and prospects International Scientific Conference, 1-3 October 2025* (Vols. 1-2; Vol. 2, pp. 235 – 239). Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved February 23, 2026, from <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/en/er-0005158>

5. International Federation of Library Associations and Institutions (2023, June 19). Dubai to host IFLA WLIC 2024. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifla.org/news/dubai-2024/>

6. International Federation of Library Associations and Institutions (2023, October 9). Highlights from the IFLA Governing Board meeting,

5 October 2023. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifla.org/news/5-october-2023-gb-report/>

7. International Federation of Library Associations and Institutions (2023). IFLA Governing Board decides on WLIC 2024. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifla.org/news/gb-decides-on-wlic-2024/>.

8. International Federation of Library Associations and Institutions (2023, February 21). IFLA/Systematic Public Library of the Year Award 2023. Retrieved April 22, 2025, from <https://2023.ifla.org/ifla-systematic-public-library-of-the-year-award-2023-winner-announced/>

9. International Federation of Library Associations and Institutions (2013). IFLA World Library and Information Congress: 79th IFLA General Conference and Assembly. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifla.org/past-wlic/2013/ifla79.htm>

10. International Federation of Library Associations and Institutions, World Library and Information Congress (2023). IFLA World Library and Information Congress. Retrieved April 22, 2025, from <https://2023.ifla.org/>

11. International Federation of Library Associations and Institutions (2023). Invitation to host IFLA WLIC 2024 in Dubai withdrawn. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.ifla.org/news/wlic-2024-withdrawn>

12. (2021). Trends for the Future: President-elect's Session. Retrieved April 11, 2025, from <https://youtu.be/3nMBHYvaWKY>

13. World Library and Information Congress (2023). WLIC 2023 Flash mob in Rotterdam. Retrieved April 22, 2025, from <https://www.youtube.com/@iflahq>

Отримано / Received 09.03.2026

Прийнято / Accepted 14.04.2026

Опубліковано онлайн / Published online 28.07.2026

Olena Lopata,

Junior Researcher,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3 Holosivskyi ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: el99886@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1386-3409>

ADAPTATION OF THE WORK OF NATIONAL LIBRARIES TO PRESENT CONDITIONS (ON MATERIALS OF THE COORDINATION DOCUMENTS IFLA, WSIS, UN, AND UNESCO)

The relevance of the theme stems from the fundamental role that directives and regulatory recommendations of international library institutions play in adapting the work of libraries to modern conditions. The aims of the study were to reveal the content of the defining documents, and to analyse the final measures developed by international institutions with the aim of regulating relations and organizing coordinated actions in the library business. Methodology of the research has been based on systemic and structural approaches, on methods of comparative, logical and source analysis, including interdisciplinary approach. Scientific novelty. The final documents of the IFLA, WSIS, UN and UNESCO on the adaptation of libraries to present conditions, are analysed. A number of “promotions” and key trends that can potentially change the information environment and, respectively, library work, are characterized, including: hard times are ahead; population mobility; intensifying conflicts; the virtual world becoming the norm; ethical and sociocultural diversity; environmental chaos; life-long education; growing inequality, data domination; importance of information literacy is recognised; the impatience as users’ feature; the comeback of physical spaces; qualifications matter; a single, global collection; the privatisation of knowledge. The normative regulations of the IFLA and WLIC in the library industry are analysed. The main “digital predictions and trends» for libraries according to the Diplo Foundation report are determined and formulated, among them: less hype more impact; from submarine cables to satellites; linking development democracy and diplomacy; build – up for global digital compact; protection of that makes us human; twitter experiment and multilateral solutions; wars, crimes, risks, and some solutions; digital trade, online taxation and cryptocurrencies; al, data, metaverse, quantum computing; similar data, different policies; from debates on ethics to practical governance; hybrid is the new normal. The results of research work and the practice of using the collection of foreign peer-reviewed electronic journals of the NBUV, are presented. Conclusions. It is noted that the defining directives of IFLA, WSIS, UN and UNESCO are the main factors in adapting libraries to conditions of present circumstances. The library industry as a whole and the National Library, in particular, are recommended: to position libraries as players in a wide variety of areas; to adopt a broad definition of library field, and ensure that being part of it is synonymous with action; to introduce innovative and forward-looking work methods; to understand our field and its needs, and how to support it most

effectively; to redefine the boundaries of users' privacy and data protection; to position ourselves as a core part of the education infrastructure; to see outreach as key to achieving library missions; to regard collaboration with library professionals as an integral part of the professional practice. Libraries should invest seriously in their connections with partners and supporters; must recognize their ability to shape the future; must intensify and improve their own advocacy; should provide and encourage opportunities for learning for all that build sustainability and leadership; should develop inspirational core texts that shape thinking in library field and beyond also. The role of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in realization of specified tasks of library development work, has been emphasized.

Keywords: document, library in information society, instructions on library activity, IFLA, WSIS, librarianship, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, research